

7. *Месель-Веселяк В. Я.* Оптимальні розміри сільськогоспо-дарських формувань промислового типу в Україні // Економіка АПК. — 2008. — № 3. — С. 13—19.

8. Аналітична економія: макроекономіка та мікроекономіка: Навч. посіб.: У 2 кн. / За ред. С. Панчишина і П. Островерха. — Кн.2: Мікроекономіка. — 4-те вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2006. — 437 с.

9. *Кулішов В. В.* Мікроекономіка: Основи теорії і практикум: Навчальний посібник / 2-ге видання, стереотипне. — Львів: Магнолія плюс, 2006. — 332 с.

10. *Мэнкью Н. Грегори.* Принципы микроэкономии. 2-е изд. / Пер. с англ. — СПб.: Питер, 2005. — 560 с.

Стаття надійшла до редакції 30.06.2009

УДК 330.322:658(477)

Л. Д. Павловська

канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри «Економіки АПК»,

В. М. Ходаківський

аспірант,
асистент кафедри «Економіки АПК», (ЖНАЕУ)

ДО ШЛЯХІВ ПОДОЛАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ КРИЗИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Розглядаються інвестиційні вкладення у сільському господарстві України, основні чинники, що впливають на стан інвестиційного забезпечення аграрних підприємств. Пропонуються заходи щодо покращення інвестиційної привабливості аграрного сектору та збільшення інвестиційних вкладень

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвестиційна криза, механізм інвестування, інвестиційні вкладення, інвестиційні ресурси, організаційно-економічний механізм інвестування.

KEY WORDS: investment crisis, mechanism of investment, investments, investment resources, organizational — economic mechanism of investing

В сучасних умовах сільськогосподарські підприємства діють у складному та нестабільному економічному середовищі з високим рівнем невизначеності, саме тому уміння здійснювати необхідні зміни, масштабні перебудови, адаптуватися до наявних умов господарювання є найважливішим завданням, що забезпечить кон-

курентоспроможність підприємств і їх успішне функціонування як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Однією з найважливіших складових цих змін, що забезпечує швидку реакцію сільськогосподарських підприємств на вплив факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, є ефективне інвестиційне забезпечення. На даний час в Україні обсяги інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування зростають на 30—40 % щорічно, але вони не забезпечують навіть простого відтворення основних засобів виробництва у галузі сільського господарства [9]. Саме тому, питання пошуку шляхів подолання інвестиційної кризи залишається актуальним, незважаючи на велику кількість наукових робіт, які присвячені визначеній проблемі. Особливу гостроту та практичне значення дана проблема набуває через зміни у внутрішніх і зовнішніх факторах інвестування у зв'язку зі вступом України до СОТ.

Розгляду питань широкомасштабного впровадження інвестицій присвячені численні дослідження вчених: В. П. Попкова, Н. П. Пана, Г. В. Стадника, В. І. Торкатюка, Т. Н. Єфременка, В. Г. Андрійчука, Н. С. Рязанової, П. Т. Саблука та ін. У даних дослідженнях розглядаються окремі проблеми, які перешкоджають залученню інвестиційних ресурсів у сільськогосподарські підприємства України. Проте вивчення проблеми залучення інвестицій ще не знайшло достатнього теоретичного обґрунтування та практичного застосування як на рівні держави, так і на рівні окремого регіону. Метою статті є визначення основних напрямків подолання інвестиційної кризи в сільському господарстві України за сучасних умов.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів інвестиційної діяльності в галузі сільського господарства України. Об'єктом дослідження є процес залучення інвестицій у сільське господарство України та сукупність факторів, що перешкоджають його здійсненню. У ході дослідження використано комплекс економічних методів: індукції і дедукції, абстракції, системного підходу, а також економіко-статистичний та абстрактно-логічний методи, що дозволило отримати актуальні результати дослідження. Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні матеріали, нормативно-довідкова література, наукові публікації, інформація із всесвітньої комп'ютерної мережі «Інтернет».

За даними Міністерства аграрної політики України за період з 1990 року по 2007 рік сільському господарству України щорічно не вистачало 16,6 млрд грн для інвестування в основні засоби ви-

робництва. Потреба сільського господарства в техніці задоволена лише на 47 %, а ступінь її зношеності у галузі становила 75—89 %. Стан інвестиційного забезпечення у 1990 році оцінювався на рівні 65—78 % або 11,8 млрд грн у порівняних цінах 1995 року від загальної потреби. Порівняно з 1990 роком загальна сума інвестицій у сільськогосподарські підприємства станом на 2000 рік скоротилася майже у 24 рази [5, с. 45], не зважаючи на різні державні програми підтримки та розвитку сільськогосподарських підприємств України.

Незважаючи на проведення масштабних перетворень у галузі сільського господарства України, які мали на меті зробити селянина власником на своїй землі, структура інвестування галузі сільського господарства за формами власності суттєво не змінилася (табл. 1).

Таблиця 1

СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙ У СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ, %*

Форми власності	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2007 р. до 2003 р.(+, -), п.п.
Приватна власність	1,5	2,5	3,2	17,1	14,9	13,4
Державна власність	38,8	29,5	15,4	11,5	7,8	- 31,0
Колективна власність	59,7	67,3	79,6	69,0	76,0	16,3

* Джерело: адаптовано авторами за матеріалами [10]

Аналіз табл. 1 показує зменшення структури інвестицій у сільське господарство за рахунок державної форми власності на 31 %, що свідчить про зменшення фінансування обсягів державної підтримки. В свою чергу різко збільшилися обсяги інвестування аграрного сектору економіки України приватним сектором. Причиною такого зростання є підвищення привабливості галузі сільського господарства з точки зору його прибутковості.

Разом з тим існує багато факторів, які стримують приплив інвестицій у сільськогосподарські підприємства України. До них

належать: низький рівень ефективності фінансової системи, наявність державного фінансування галузі, нерозвиненість ринків сільськогосподарських активів.

Слід зазначити, що за даними Держкомстату України в цілому у державі за період 2000—2007 рр. вартість наявних основних фондів збільшилась в 1,7 разу, а відповідні інвестиційні вкладення в середньому у галузі зросли у 2,9 разу (з 32,6 млрд грн до 93,1 млрд грн). Стурбованість викликає і структура інвестицій. За дослідженнями М. Корінько, С. Гуткевич пасивна частина основних засобів сільськогосподарського призначення на підприємствах складає майже 70 %, а активна — 30 %, у той же час у розвинутих країнах співвідношення між активною і пасивною частинами основних фондів, навпаки, співвідноситься приблизно як 70:30 [4, с. 27—28]. Для належного оновлення основних засобів необхідно із 100 грн товарної продукції використовувати 10 % для інвестування в основний капітал [6, с. 10]. Беручи за основу офіційні дані, для належного інвестиційного забезпечення щорічні вкладення інвестицій у сільське господарство мають бути мінімум біля 30 млрд грн [10].

Факторами, що впливають на існуючий стан інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні, є наступні:

1. Врегулювання обороту земельних ділянок сільськогосподарського призначення, їх реальна експертна грошова оцінка, іпотека землі, випуск та обіг цінних іпотечних паперів. У розвинутих країнах саме через іпотечне кредитування сільгоспвиробники оплачують більшість своїх капітальних витрат. За оцінками вчених, введення в дію ринку землі дозволить збільшити на 1,5—2 % рентабельність сільськогосподарського виробництва [7, с. 77].

2. Рівень паритетності цін між ресурсами, що постачаються в галузь, та ціною сільськогосподарської продукції. З 1991 року і до цього часу рівень диспаритету цін тільки збільшувався. Так, у 1992 році ціни на ресурси для сільського господарства зросли у 38,2 разу, а вартість сільськогосподарської продукції зросла у тому ж році лише у 18,5 разу. Відповідне співвідношення у 1993 році складало 56,2 до 39,6 разу [1, с. 16]. На даний час міжгалузевий диспаритет цін за окремими статтями сягає в цілому шестикратного розміру (так, ціни на електроенергію для сільськогосподарської галузі на 65 % вищі ніж у промисловості) [1, с. 44]. Існування диспаритету цін між вартістю ресурсів, що постачаються, та вартістю сільськогосподар-

ської продукції не тільки залишає підприємства без внутрішніх джерел фінансування, а й заважає їм залучати кредитні кошти та негативно впливає на рівень рентабельності. Слід зазначити, що у 2007 році вперше за останні роки індекс зростання цін на сільськогосподарську продукцію став на користь аграрного сектору. Зростання цін на сільськогосподарську продукцію у 2007 році становило 138 %, а на ресурси — 124,3 % [2, с. 8]. Це зумовило деяке зростання прибутковості сільгоспідприємств України та сприяло збільшенню обсягів інвестування в основний капітал.

3. Масштабна державна підтримка сільгоспвиробників, викликана об'єктивними процесами щодо підтримки національної продовольчої безпеки. У розвинутих країнах фінансова допомога сільгоспвиробникам дуже значна. Сума державних субвенцій для підвищення прибутковості сільськогосподарських товаровиробників складає у США біля 50 % у сумі чистого прибутку, тобто забезпечує половину рівня рентабельності. В ЄС сума державної фінансової підтримки складає 40 % їх чистого прибутку. В цілому у світі діє практика встановлення урядом гарантованого рівня цін на сільськогосподарську продукцію, яка здійснюється через відповідні дотації. В Україні за рахунок дотацій окремих галузей, наприклад тваринництва, також забезпечується біля 30 % рентабельності, а у більшості галузей виробництво залишається збитковим навіть за наявності державних доплат [11].

4. Наявність необхідної системи страхування інвестиційних ризиків та значне податкове навантаження, відсутність яких погіршує фінансовий стан сільськогосподарських підприємств та є перешкодою для розвитку інвестування в сільськогосподарське виробництво.

5. Невеликі розміри значної кількості сільськогосподарських підприємств. Із проведенням паювання земель їх основними власниками стали 5,6 млн фізичних осіб, середній розмір земельної ділянки становить 4 га. У власності сільськогосподарських підприємств залишилося 9,9 % (1879 тис. га) сільськогосподарських угідь [3, с. 76]. На кінець 2006 року тільки 17,9 % господарств населення мали трактори, 11,1 % — сіялки, 12,7 % — культиватори. При обробці землі в 94 % господарствах використовувалась ручна праця, що відображається на показниках економічної ефективності сільського господарства.

Викликає інтерес дослідження тенденцій зміни обсягів інвестування в основний капітал галузі сільського господарства (рис. 1).

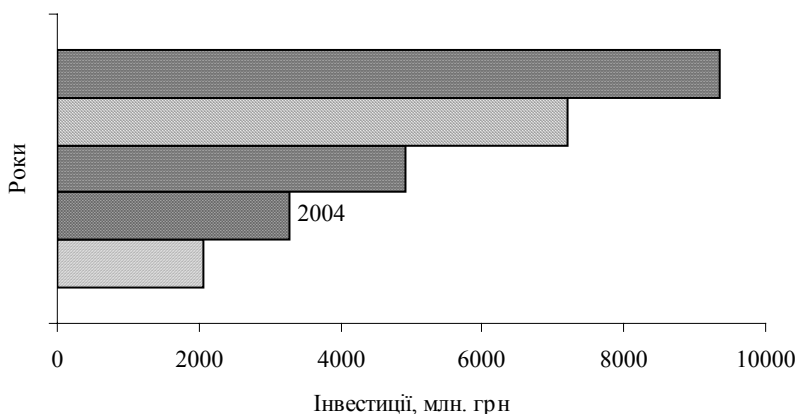

Рис. 1. Інвестиції в основний капітал галузей сільського господарства та мисливства

* Побудовано за матеріалами статистичного щорічника України за 2007 рік [8]

За 2003—2007 рр. спостерігається стрімке зростання інвестиційних вкладень в основний капітал. Але беручи до уваги той факт, що сільськогосподарські підприємства для свого ефективного функціонування потребують 30 млрд грн щорічно, то за 5 років (з 2003 р. по 2007 р.) інвестиційні вкладення мали б становити 150 млрд грн, а вони становлять лише 7,3 млрд грн, отже, можна сказати, що дані потреби задовольняються лише на 4,8 %. Саме тому існує нагальна необхідність пошуку можливих шляхів збільшення інвестицій у сільськогосподарські підприємства України. До них належить забезпечення адресного використання амортизаційних коштів відповідно до їх функціонального призначення. Це передбачає включення амортизаційних відрахувань за нецільового використання в оподатковувану базу: введення спеціальних амортизаційних рахунків аграрних підприємств у банках, які їх обслуговують, формування за рахунок частини амортизаційних відрахувань регіональних інвестиційних фондів.

Основним напрямом подолання інвестиційної кризи є забезпечення розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва до рівня провідних країн світу за рахунок системного обґрунтування потреб в інвестиційних вкладеннях у сільськогосподарські підприємства; удосконалення амортизаційної політики держави; розвиток системи довгострокового інвес-

тиційного банківського кредитування, у тому числі у формі фінансового лізингу; створення податкових стимулів для інвестування сучасних технологій виробництва; стимулювання перетоку капіталів, у тому числі іноземних інвесторів, у сільськогосподарську галузь через підтримку позитивного для галузі диспаритету цін. Важливе значення надається державному регулюванню аграрного сектора економіки України, створенню дієвої законодавчої бази його функціонування.

В перспективі подальших досліджень доцільно звернути увагу на нарощування обсягів державної допомоги сільгоспвиробникам через здешевлення кредитної ставки, оскільки такі методи згідно з правилами СОТ відносяться до «жовтої скриньки», тобто мають бути поступово ліквідовані. На даний час для України державна підтримка є найефективнішим засобом як для фінансування поточних потреб на вирощування та збір врожаїв, так і для реалізації лізингових програм довгострокового інвестування у переоснащення матеріально-технічної бази підприємств. Важливо також сприяти розвитку системи виробничої та обслуговуючої сільської кооперації, як одного з найперспективніших шляхів розв'язання проблеми залучення інвестиційних ресурсів у сільське господарство України.

Література

1. Про підсумки роботи агропромислового комплексу в 2007 році та завдання на 2008 рік. Виступ першого заступника Мінагрополітики України Ю. Лузана на колегії 7 лютого 2008 р. // Економіка АПК. — 2008. — № 2, 3. — 157 с.
2. *Саблук П. Т.* Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання // Економіка АПК. — 2007. — № 2, 3. — 223 с.
3. *Шебан В. С.* Основні напрямки системного оновлення матеріально-ресурсного потенціалу в аграрний сектор економіки // Економіка АПК. — 2003. — № 2. — 76 с.
4. *Гайдуцький П. І.* Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території // Економіка АПК. — 2005. — № 11. — С. 27—28.
5. Іпотечне кредитування в аграрному секторі економіки України / М. Я. Дем'яненко, В. М. Алексійчук, О. Є. Гудзь, А. В. Сомик. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 255 с.
6. *Корінько М. Д., Гуткевич С. О.* Актуальні проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 4. — 10 с.

7. Мы даем больше, чем просто финансовые ресурсы (интервью с Бэзилем Ковальским, региональным директором Всемирного банка по Польше и странам Балтии // Трансформация. Экономический бюллетень о странах с переходной экономикой. — Август 1998. — 77 с.

8. Статистичний щорічник України за 2007 р. / О. Г. Осуаленко — К.: Консультант, 2008. — 778 с.

9. Закон України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001—2004 років» // www.rada.gov.ua

10. Комплексна програма підтримки розвитку Українського села на період до 2015 року // www.test.minagro.gov.ua

11. Стан інвестування агропромислового комплексу України за період січень-червень 2008 року // <http://www.minagro.kiev.ua/page/?6660>

Стаття надійшла до редакції 09.07.2009

УДК 001.8

В. Г. Чабан

канд. екон. наук, доцент кафедри економіки агропромислових формувань (ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»)

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВИХ ПРОБЛЕМ

В статті досліджено поняття «система» та її властивості, особливості системного підходу, системного аналізу. Розкрито сутність наукової проблеми як системи, порядок її структуризації при науковому дослідженні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: система, системний аналіз, наукова проблема.

KEY WORDS: system, scientific problem, system's analysis.

Історія природничих та технічних наук накопичила значний досвід системного підходу до вивчення явищ. Системний підхід сприяв відкриттю закону всесвітнього тяжіння, створенню періодичної системи елементів. Блискучим застосуванням системного підходу є створення В. І. Вернадським комплексного вчення про біосферу. Системний підхід став важливим інструментом вивчення процесів суспільного життя. Керівники різних рівнів щоденно приймають безліч управлінських рішень, керуються конкретними системами.